

*Дериколенко О.М.,**к.е.н., доцент,**доцент кафедри економіки та бізнес-адміністрування,**Сумський державний університет*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ ВЕНЧУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті проаналізовано нормативно-правову базу, що регламентує організаційні та процедурні питання специфічних відносин, які виникають у процесі інноваційної та венчурної діяльності промислових підприємств. Запропоновано систематизовану класифікацію принципів венчурної діяльності підприємств за групами.

Ключові слова: венчурна діяльність, законодавство, інновації, інвестиції, науково-технічний прогрес, інтелектуальний складник.

Постановка проблеми. Нині в Україні спостерігається складна ситуація й у сфері венчурної діяльності, й у сфері захисту прав на інтелектуальну власність. Проблемним залишається і питання гармонізації українського законодавства у сфері інноваційної діяльності з нормативно-правовою базою ЄС. Імплементация стимулюючих норм навіть у наявні закони в Україні не завжди проходить легко, оскільки існує багато сил, що намагаються використати пільги для наукових та інноваційних організацій у власних цілях [1, с. 12]. Думки науковців і практиків щодо стану вітчизняної венчурної діяльності однакові, а саме:

- в Україні ще не вироблено економічної політики, спрямованої на світовий ринок, і політики інтеграції у міжнародну спільноту;

- в Україні тільки народжується повноцінна індустрія венчурного капіталу [2];

- ринок венчурного капіталу в Україні на сьогодні все ще знаходиться у стані формування [3, с. 5].

Отже, організаційно-економічне забезпечення венчурної діяльності потребує вдосконалення й уваги з боку держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню окремих особливостей венчурної діяльності присвячено низку праць таких учених, як В.В. Кобринчук [1], Н.В. Краснокутська [2], Н.М. Іларіонова [3] та ін. Аналізу принципів венчурної діяльності присвячено роботи таких науковців, як: В.Ф. Савченко і Д.В. Шатирко [4], А.А. Садеков [5] – у частині організації венчурного фінансування; Р.Ю. Кризька [6] – у частині державного сприяння розвитку венчурного підприємництва; О.Ю. Новодон [7] – у частині інноваційного розвитку підприємств на базі принципів економіки знань; В.С. Локшин [8] – у частині урахування специфічних функцій, цілей і завдань різних суб'єктів венчурної діяльності; С.М. Ілляшенко – у частині систематизації принципів інноваційної діяльності підприємства [9].

Але організаційно-економічні основи венчурної діяльності вітчизняних промислових підприємств залишаються, на нашу думку, недостатньо систематизованими і потребують ґрунтовного наукового дослідження.

Мета статті полягає у дослідженні та систематизації організаційно-економічних основ венчурної діяльності вітчизняних промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Держава може підтримувати венчурне підприємництво шляхом застосування традиційних підходів: надання прямих інвестицій, кредитів із низькими пільговими ставками; надання фінансових пільг суб'єктам венчурної діяльності; вдосконалення норм, що регламентують венчурну діяльність. Науковці зазначають, що правове забезпечення венчурного підприємництва та гарантії його здійснення практично відсутні [1; 6 та ін.].

Сучасна нормативно-правова база України (211 355 документів станом на 13.01.2016 та 217 912 документів станом на 13.12.2016) налічує лише вісім документів, які містять термін «венчурний фонд» (і всі вони стосуються цінних паперів) [10].

Спеціалізованих нормативно-правових документів, що регламентують венчурну діяльність у частині її інноваційного, інвестиційного, науково-технічного, інтелектуального складників у базі налічується близько 200 документів, які потребують удосконалення, оскільки мають низьку результативність впливу на розвиток цієї діяльності в Україні. Основні з них систематизовані у хронологічному порядку за підрозділами, які визначають загальні характеристики венчурної діяльності (інноваційний, інвестиційний (у т. ч. фінансовий), науково-технічний, інтелектуальний складники) і наведені узагальнено на рис. 1.

Надзвичайно важливим є організаційний аспект діяльності, але окремо його виділити не вдалося, оскільки в нормативно-правових документах він розпорошений. Також важливими є фінансові аспекти, які також виокремити не вдалося (вони включені до розділу «Інвестиційна діяльність»).

Така систематизація основних документів нормативно-правової бази, що регламентують венчурну діяльність у частині її інноваційного, інвестиційного, науково-технічного та інтелектуального складників, дає змогу визначити слабкі місця в базі та сформулювати пропозиції щодо її вдосконалення.

Окрім того, в Україні створена нормативно-правова база, що регламентує організаційні та процедурні питання специфічних відносин, що виникають у процесі венчурної діяльності.

Стратегічною метою модернізації вітчизняної законодавчої бази є, з одного боку, її розбудова в бік гармонізації з європейськими нормами і стандартами, а з іншого – створення правових підстав для нової моделі взаємовідносин між наукою і суспільством, бізнесом і державою, що в цілому стане базою для успішної венчурної діяльності.

Окрім організаційного регламентування венчурної діяльності, важливою є система економічних відносин, які врегульовують різні її аспекти (фінансові, інвестиційні тощо). На мікроекономічному рівні венчурна діяльність підпорядковується певним принципам організації і впровадження. Розглянемо їх.

Принципи організації венчурного фінансування були закладені на початку становлення венчурного капіталу засновниками цього бізнесу, а саме Т. Перкінсом, Ю. Клейнером,

Ф. Кофілдом, Б. Байерсом та ін. У 1950–1960-ті роки вони розробили основоположні концепції організації фінансування: створення партнерств у вигляді венчурних фондів, збирання грошей у партнерів з обмеженою відповідальністю й установлення правил захисту їх інтересів, застосування статусу генерального партнера [5].

В.С. Локшин вважає, що для різних суб'єктів венчурної інвестиційної діяльності використовуються різні принципи (табл. 1). Такий розподіл впливає з особливостей венчурної діяльності та специфічних функцій, цілей і завдань, що повинні виконувати обидві сторони процесу [8, с. 7–8].

На думку В.Ф. Савченко, Д.В. Шатирко [4] та А.А. Садекова [5], принципи організації процесу венчурного фінансування доцільно поділяти на чотири групи: принципи організації венчурних фондів; принципи організації відносин між венчурним капіталістом та інвестором; принципи організації процесу венчурного фінансування та принципи організації діяльності щодо обмеження ризиків. Тобто ці автори приділяють увагу фінансуванню, організації та ризикам, з одного боку, та венчурним капіталістам, інвесторам, венчурним фондам і венчурним компаніям – з іншого. Отже, основні акценти розставлено на встановленні та підтримці вигідних для інвесторів відносин.

На нашу думку, принципи організації венчурної діяльності необхідно розглядати не тільки з позицій фінансування та ризиків, а й з позицій маркетингу (від проведення досліджень до просування і реалізації), виробництва (науково-технічного рівня венчурних ідей), менеджменту (специфіки організаційного та управлінського процесів) та інновацій (усіх аспектів затребуваності результатів конкретного венчуру).

Інноваційна діяльність підприємства, на думку С.М. Ілляшенко [9, с. 44–45], повинна здійснюватися за такими принципами:

- адаптивності – прагнення до підтримання певного балансу зовнішніх і внутрішніх можливостей розвитку (внутрішні спонукальні мотиви діяльності суб'єкта господарювання і зовнішні, що генеруються ринковим середовищем);

- динамічності – динамічне приведення у відповідність цілей і спонукальних мотивів (стимулів) діяльності підприємства (зокрема, його власників, менеджерів, фахівців, працівників);

- самоорганізації – самостійне забезпечення умов функціонування, тобто самопідтримка обміну ресурсами (інформаційними, матеріальними, фінансовими) між елементами виробничо-збутової системи підприємства, а також між підприємством і зовнішнім середовищем;

Рис. 1. Складники венчурної діяльності, відображені в законах України

Таблиця 1

Принципи діяльності учасників венчурного процесу

Принципи венчурної діяльності інвестора	Принципи венчурної діяльності підприємця
Динамізм	Комплексний і системний характер управлінських рішень
Інтегрованість з об'єктом інвестування	Сталість і корелятивність із загальною системою управління
Комплексний і системний характер управлінських рішень	Головний принцип побудови системи управління – проектний підхід
Концентрація ресурсів і зусиль	Організаційно-управлінська забезпеченість
Варіативність	Орієнтація на новизну й інноваційність технології, продукту, ринку, управлінської технології тощо
Закінченість	Споживча орієнтація
Орієнтація на нарощування потенціалу підприємства	Цільова орієнтація – нарощування потенціалу підприємства
Стратегічна орієнтація цілей, рішень і дій	Самостійність та ініціативність

- саморегуляції – коригування системи управління виробничо-збутовою діяльністю підприємства відповідно до змін умов функціонування;

- саморозвитку – самостійне забезпечення умов тривалого виживання і розвитку підприємства (відповідно до його місії й ухваленої мотивації діяльності).

Це класичні принципи інноваційної діяльності, які не потребують доповнення.

Враховуючи стрімкий розвиток НТП і прискорення економічних процесів, вважаємо за необхідне розглянути інформаційно-інтелектуальний аспект, який стає все більш важливим в «економіці знань». Так, О.Ю. Новодон [7] пропонує класифікацію принципів інноваційного розвитку на базі економіки знань, яка включає три групи: принципи, що визначають необхідні характеристики системи (включають перелік С.М. Ілляшенко); принципи, що відображають особливості економіки знань; принципи організації дій.

Для розуміння основних принципів формування відносин у венчурній діяльності необхідно представляти інтереси кожної сторони в спільному проекті, а саме:

• з боку підприємця:

- знаходження необхідної суми для інвестування;

- виведення нового товару на ринок або формування нового сегмента ринку для отримання прибутку;

- визначення мінімально необхідної кількості переданих інвестору прав власності, контролю діяльності для все-таки отримання необхідного інвестування;

- залишення за собою можливості впливати на розподіл одержуваного прибутку;

- залишатися головним керівником проекту і його технологічним виконавцем;

- за виходу проекту на стадію expansion або IPO мати достатньо прав для вибору стратегічного рішення й отримання відповідного доходу;

- мати можливість максимально використовувати зв'язки, досвід і ділові здібності інвестора;

• з боку інвестора:

- наявний вільний капітал (це переважно грошові кошти і нерухомість) повинен працювати на розширення свого відтворення;

- розроблення стратегії розвитку венчурного бізнесу з чітким розумінням цілей, завдань, способів виконання кожного венчурного проекту, що забезпечується або власним, або спільним фінансуванням;

- переконаність у необхідності власного стратегічного управління інвестованим проектом (підприємством);

- обов'язковість із боку підприємця виконувати поради інвестора у сфері вирішення фінансових проблем, рекрутингу ключових співробітників, оцінки менеджменту;

- наявність переважного права:

• на вибір або отримання своєї частки або розміру вкладених інвестицій – у разі продажу підприємства (проекту),

• на акції пропорційно наявному їх обсягу – під час покупки (у разі додаткового інвестування);

- розуміння того факту, що в центрі будь-якого венчурного проекту завжди знаходиться його інвестор;

- розуміння того, що інвестор є таким же підприємцем і в основі можливостей спільного бізнесу лежать особистісні відносини, при цьому спільність поглядів є чи не найголовнішою причиною розвитку цього бізнесу, незважаючи навіть на результати фінансового аналізу;

- готовність до такого результату, як утрата інтересу до венчурного проекту з боку підприємця.

Отже, враховуючи вищевикладене стосовно основних аспектів венчурної діяльності, які регламентуються законодавством України (інноваційних, інвестиційних (у т. ч. фінансових), науково-технічних та інтелектуальних), та принципів такої діяльності, узагальнених у роботах науковців (інновацій-

Рис. 2. Класифікація принципів венчурної діяльності підприємств [4; 5; 7; 9]

них, фінансових, організаційних, ризикових, інформаційних), пропонуємо систематизовану класифікацію принципів венчурної діяльності підприємств (рис. 2).

Дана систематизація дає змогу більш повно враховувати всі аспекти венчурної діяльності підприємств, а саме:

- інформаційні (у т. ч. інтелектуальні);
- інноваційні;
- інвестиційні (у т.ч. фінансові);
- обмеження ризиків;
- організаційні;
- системні.

Дослідивши організаційно-економічні передумови венчурної діяльності вітчизняних промислових підприємств, відзначимо коеволюційність характеру їх розвитку (тобто взаємобумовленість змін окремих суб'єктів венчурної діяльності як складових елементів цілісної системи, що розвивається), оскільки механізми взаємобумовлених змін усіх суб'єктів венчурного середовища є подібними, а в цілому вони становлять цілісну систему, яка розвивається.

Висновки. Таким чином, у статті:

- проаналізовано нормативно-правову базу, що регламентує організаційні та процедурні питання специфічних відносин, які виникають у процесі інноваційної та венчурної діяльності;

- систематизовано основні документи нормативно-правової бази, що регламентує венчурну діяльність у частині її інноваційного, інвестиційного, науково-технічного та інтелектуального складників;

- систематизовано класифікацію принципів венчурної діяльності підприємств, що дає змогу більш повно враховувати всі аспекти венчурної діяльності та може бути покладено в основу методології венчурної діяльності вітчизняних промислових підприємств.

Результати даного дослідження можуть бути покладені в основу подальших досліджень венчурної діяльності вітчизняних промислових підприємств.

Література:

1. Кобринчук В.В. Науково-методичні засади інноваційного розвитку економіки в умовах євроінтеграції України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.03 / В.В. Кобринчук ; Н.-д. екон. ін-т М-ва економіки України. – К., 2009. – 19 с.
2. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент : [навч. посіб.] / Н.В. Краснокутська. – К. : КНЕУ, 2003. – 504 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://library.if.ua/books/4.html>.
3. Іларіонова Н.М. Удосконалення діяльності венчурних фондів України: регіональний аспект : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.05 / Н.М. Іларіонова ; Ужгород. нац. ун-т. – Ужгород, 2009. – 20 с.
4. Савченко В.Ф. Принципи організації та регулювання венчурного

інвестування / В.Ф. Савченко, Д.В. Шатирко // ВІСНИК ЖДТУ. – 2014. – № 4(70). – С. 190–201.

5. Садеков А.А. Принципи організації венчурного фінансування інноваційної діяльності / А.А. Садеков // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Серія «Економічні науки». – 2008. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=juu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=REF=&S21COLORTERMS=0&S21STR=vdnuete.
6. Кризська Р.Ю. Принципи і механізми державного сприяння розвитку венчурного підприємництва в сфері інвестиційно-інноваційної діяльності / Р.Ю. Кризська // Економіка та держава. – 2010. – № 2. – С. 117–120.
7. Новодон О.Ю. Інноваційний розвиток підприємств на базі принципів економіки знань / О.Ю. Новодон // Ефективна економіка. – 2013. – № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1981>.
8. Локшин В.С. Організаційно-економічний механізм реалізації венчурних інвестиційних проектів : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.04.01 / В.С. Локшин ; Дніпропетр. держ. аграр. ун-т. – Дніпропетровськ, 2006. – 18 с.
9. Ілляшенко С.М. Інноваційний менеджмент : [підручник] / С.М. Ілляшенко. – Суми : Університетська книга, 2010. – 334 с.
10. Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>.

Дериколенко О.М. Организационно-экономические основы венчурной деятельности отечественных промышленных предприятий

Аннотация. В статье проанализирована нормативно-правовая база, регламентирующая организационные и процедурные вопросы специфических отношений, возникающих в процессе инновационной и венчурной деятельности промышленных предприятий. Предложена систематизированная классификация принципов венчурной деятельности предприятий по группам.

Ключевые слова: венчурная деятельность, законодательство, инновации, инвестиции, научно-технический прогресс, интеллектуальная составляющая.

Derykolenko O.M. Organizational and economic foundations of venture activity of domestic industrial enterprises

Summary. The article analyses the legal and regulatory framework governing the organizational and procedural issues of specific relationship that occurs in the process of innovation and venture activities of industrial enterprises, offers a systematized classification of principles of a venture activity by the groups.

Keywords: venture activities, legislation, innovation, investment, scientific and technical progress, intellectual component.